

Pirkko Siltala

Yksilön ja yhteisön tunnistamatta jääneet, vaiennetut ja käsittelemättömät ongelmat ja traumaattiset kokemukset siirtyvät sukupolvelta toiselle myös työyhteisöissä. Perittyjä taakkoja on kuitenkin mahdollista käsitellä ja muuttaa oman kokemuksen osaksi. Tätä prosessia kannattelee ja työstää työnohjaus.

Koulutusanalyttikko Pirkko Siltala tutkii taakkasiirtymää myös jälkikantoisuus- ja tallentamisiemiön sekä muistin näkökulmasta. Artikkelin perustuu hänen esitykseensä työnohjaus- ja konsulttiotyön konferenssissa ”Konsultin ja työnohjaajan kuorma – oma ja vieras” 21.–22.8.2009 Järvenpäässä.

Tutkin taakkasiirtymää työstämättömien piilotajuisten ongelmien, ristiriitojen, traumojen siirtymänä, usein sukupolvesta toiseen siirtymänä perintönä – sukupolvien psykologisena taakkana.

Taakkaperspektiivi avautuu yhteiskunnalliseen, yhteisölliseen ja henkilökohtaiseen. Ulkoinen todellisuus, elämän tuomat vaikeat kokemukset, sodat, hirmuteot, luonnonmullistukset, taloudelliset ahdingot, poliittiset

saada taakkasiirtymän voima vaimentumaan niin psykoterapiassa kuin työnohjauksessa. Taakkasiirtymien työstäminen sisältää myös kysymyksen: jaksanko riittävästi työstää kokemaani, vai jatkaako vastaanottamani taakkasiirtymä matkaansa eteenpäin, ruumiillisena ja psyykkisenä pahoinvointina tai jatkanko taakkasiirtymän dynamiikan ulkoistamista aina uusiin kohteisiin?

Työnohjaus taakkasiirtymän vastaanottajana ja työstäjänä

ja uskonnolliset ristiriidat vaikuttavat ihmisen elämään sukupolvesta toiseen, jos niitä ei yhteisöllisesti eikä yksilöllisesti kohdata eikä työstetä. Esimerkiksi hallitsijoiden projektiomekanismeista syntyy suurryhmien ja kansakuntien tasolla kontrollimekanismeja ja puhdistautumispyrkimyksiä, jotka sisältävät hirmutekoja ja jotka lopulta siirtyvät perheiden ja yksilöiden taakoiksi. Pienimuotoisena tämä on havaittavissa myös johtajien työstämättömien taakkojen siirtymisenä johtajuuteen ja sitä tietä työyhteisöjen ja työnteekijöiden taakoiksi. Myytteihin on tallennettu tuhansien vuosien aikana yhteisöjen ja yksilöiden taakkasiirtymäilmiöitä, kuten esimerkiksi Kullervossa, Lemminkäisessä, Oidipuknessa ja Medeiassa. Myytit kertovat meille, kuinka ihminen on paitsi oma yksilöllinen historiansa, myös yhteisönsä ja kansakuntansa historia.

Taakkasiirtymät eivät ole täysin hallittavissamme eikä niitä myöskään saada koskaan lopullisesti käsitellyiksi sen enempää psykoterapioissa ja niiden työnohjauksessa kuin yhteisöjen konsultaatio- ja työnohjausprosesseissakaan. Työmme on aina keskeneräistä ja niin on oltavakin, jottei vallankäyttö sävyttäisi työtämme. Mutta pyrkimyksenämme on

Taakkasiirtymän ulottuvuudet

Taakkasiirtymän kolme ulottuvuutta ovat taakkasiirtymä I. painolasti I. transfer (Martti Siirala), jälkikantoisuus (Nachträglichkeit; Sigmund Freud) sekä tallentaminen (Vamik Volkan). Nämä nivoutuvat kiinteästi ajan eri ulottuvuuksiin ja muistin eri tasoihin sekä tietoisien ja piilotajuisten jännitteeseen. Ne eivät ole toistensa vastakohtia, vaan täydentävät toisiaan.

1. Yhteisön nimeämätön taakka

Martti Siirala (1983) kuvasi taakkasiirtymällä I. transferilla yksilön kannettavaksi siirtynyttä yhteisöllistä, tiedostamatonta ja nimeämätöntä takkaa. Se merkitsee ihmisen vieraantumista omasta itseystään. Itsensänselvytykset, yksinkertaistukset, vakiinnuttamiset, sovinnaisuuksista kiinni pitäminen sisältävät pyrkimyksen omistaa todellisuus, joka on harhaista. Nämä mahdollistavat taakkasiirtymien toteutumisen ja pysyvyyden. Taakkasiirtymä sisältää myös valtapyrkimyksiä, yksisuuntaisia syy- ja seurausmalleja ja koulukuntakiistoja. Siirala korosti sairauden ja sairastamisen yhteisvastausta.

Siirtotaakat I. transferit ilmenevät myös yksilön ruumiillisina ja psyykkisinä sairauksina. Psykoterapeuttisen hoidon aikana tapahtuu transferin muuntuminen transferenssiksi. Transferenssi on siellä, missä tapahtuu olennaista vastuun uudelleen jakamista. Transferin valta murenee, siellä missä projektiot vapautuvat keskinäiseen liikkeeseen ja vastavuoroisesti uudelleen jaettaviksi. Sama koskee työnohjausprosessia.

Siirala pohti myös hoitoyhteisöjä sairaan ihmisen ja hänen lähiyhteisönsä ongelmien, vääristymien, petosten ja tuhon vyyhtien vastaanottotiloina. Ne siirtyvät myös työntekijöiden keskinäisiksi ongelmiksi, siirtotaakoiksi, jolloin tarvitaan yhteisöllistä työnohjausta.

2. Jälkikantoisuus

Jälkikantoisuus (Nachträglichkeit; Freud 1919) sisältää sen, että vaikeat, työstämättömät kokemukset eivät katoa, vaan traumatisoivat ihmistä jälkikäteen aina uudelleen – toiston lain alaisena. Vammauttavat kokemukset eivät häviä, vaan ne säilyvät piilotajuntaan dissosioituneina tai splitattuina – poissa yhteisesti jaetusta todellisuudesta. Traumaattinen kokemus sisältää myös sen, että tietoisuus ja piilotajunta erkanevat toisistaan, sama tapahtuu hyvälle ja pahoille sisäisille objekteille, mielen ja ruumiin vastavuoroisuus katoaa ja symbolisuus murenee. Tämä merkitsee sitä, että piilotajuntaan dissosioituneet kokemukset pyrkivät esiin ruumiin kielenä ja toimintoina sekä piilotajuisena ja ruumiin muistina. Ihmisen on vaikea tavoittaa symbolista ja tietoista kokemustensa käsittelyä. Traumatisoitunut ihminen on myös destruktiivisten tunteiden hallitseminen, koska rakkauden voimat eivät ole niitä eheyttämässä.

Silloin kun taakkasiirtymät sisältävät hallitsematonta destruktiivista voimaa, esimerkiksi perheväkivaltaa ja murhia, tarvitaan mahdollisimman kokonaisvaltaista yhteisöllistä ja yksilöllistä terapiaa sekä työnohjausta. Tämä voi katkaista taakkasiirtymän toiston

lain ja auttaa saamaan dissosioituneet vaikeat kokemukset jälleen yhteisesti jaetun todellisuuden piiriin. Näin trauma integroituu osaksi yksilön ja yhteisön elämää.

3. Tallentaminen sukupolvien yli siirtyvänä viestinä

Tallentaminen auttaa meitä ymmärtämään itse siirtymäprosessia. Tallentamisessa toinen syöttää aktiivisesti erityisiä omia itse- ja objektimielikuvia toisen itsekäsitykseen tai yhteisöön ja näin tiedostamattaan käyttää toista traumaattisten kokemustensa säiliönä. Vastaanottajan mielikuvat asioista ja ilmiöistä syntyvät silloin kokemuksista, joihin hänellä ei ole itsellään suoraa kosketusta. Ne tallennetaan häneen ilman sitä omaa kokemuslista yhteyttä, joka tuotti ne. Vastaanottaja ei ole itse aktiivinen osallistuja, subjekti, joka muokkaa toisen näkemykset omaksi oman

Psykoterapiassa ja työnohjauksessa emme voi ohittaa kansakuntien, instituutioiden emmekä yhteisöjen historiallista todellisuutta.

käsityksensä mukaisesti, synnyttämällä itse luotuja mielikuvia. Taakkasiirtymän tallentamisessa trauman todelliset muistot kuuluvat vain tallettajalle, siirtäjälle – eivät vastaanottajalle, tallentajalle. Taakkasiirtymän vastaanottaja vain toistaa tallettajan traumaattisia muistoja. Suorittamalla talletuksen toiseen tallettaja ulkoistaa omaa itseä häiritsevät ja ahdistavat kokemuksensa, tunteensa, mielikuvansa ja muistonsa toiseen. Näin hän vapautuu mukanaan kantamista kipeistä ja haavoittavista kokemuksista ja muistoista. Volkan (2007) kutsuu tätä siirtoa psykologiseksi geeniksi sukupolvelta toiselle.

Psykoterapiassa on vaarana, että psykoterapeutti suostuu itse potilaansa siirtotaakan tallettajaksi ilman että hän työstää sitä potilaansa kanssa, jotta potilas voisi löytää lopultakin oman subjektiivisen itsekokemuksensa ja kyllin todellisen identiteettinsä. Työnohjauksessa on myös vaarana, että työnohjaaja tallettaa omia selvittämättömiä mielen sisältöjään, siirtotaakkojaan ohjattavaan käyttäytymällä tunkeilevasti ja kaikkitietävästi ja ohittamalla ohjattavansa kokemukset ja näkemykset.

Työnohjaus taakkasiirtymän vastaanottajana ja työstäjänä

Yksilöltä, perheeltä ja yhteisöltä taakat siirtyvät psykoterapiassa, konsultaatiossa ja työnohjauksessa työstettäväksi. Silloin siirto l. transfer yksilöltä yksilölle tai yhteisölle tai sieltä toiselle yhteisölle ja sieltä taas takaisin yksilölle voisi menettää toiston lain voiman.

Psykoterapiassa ja työnohjauksessa emme voi ohittaa myöskään kansakuntien, insti-

tuutioiden emmekä yhteisöjen historiallista todellisuutta. Sitä pyritään kohtaamaan ja ymmärtämään “yhteisen sijaisvastuun hengessä” kollektiivisen muistin avulla, muutoin työmme jää puolitiehen.

Dialoginen ja reflektiivinen työnohjaus on hyvä vastavoima taakkasiirtymään piilottautuneille toiston vaateille, välttelylle ja itsensänselvyyksille. Yhdessä syntyvä dialogi, yhdessä syntyvä ajattelu, erilaiset äänet sisältävät sellaista kieltä, joka avaa kätkeytyjä yksilöllisiä ja yhteisöllisiä ilmiöitä. Bahtin (2006) korosti, että keskinäisen dialogin jäsenet antavat merkityksiä asioille ja itselleen sillä subjektiivisella kielellä, joka syntyy juuri tällä hetkellä ja tietyissä yhteyksissä. Dialogisessa ja reflektiivisessä työnohjauksessa liikumme koko ajan itsemme ja toisen rajalla. Sana on jo puolittain toisen.

Toinen tärkeä työnohjauksen tehtävä on ohjattavan oman kuormittumisen, taakkasiirtymän vastaanottaminen ja työstäminen. Myös työnohjaaja itse joutuu tutkimaan sekä niitä taakkasiirtymiä, jotka kulkeutuvat ja periytyvät häneen että omia elämänhistorian sisältämiä taakkasiirtymiä, jotka ovat jääneet tavoittamatta ja työstämättä. Ne elävöityvät nyt työnohjausprosessissa. Ne saattavat muodostua ajattelun ja ymmärtämisen esteiksi ja houkuttella toimimaan työnohjaajana taakkasiirtymän eri roolien dynamiikan mukaan.

Silloin kun terapeutti hoitaa vakavasti traumatisoituneita potilaita ja on tekemisissä raskaan ja pitkäkestoisen traumamateriaalin kanssa, hän tuntee aika ajoin suurta avuttomuutta ja riippuvuuden tarvetta. Silloin terapeutti tarvitsee työnohjauksessaan ohjaajan ja ryhmän jäsenten elävää ja ymmärtävää läsnäoloa ja jatkuvaa kestämistä. Tämän terapeutti voi sisäistää itselleen kannattelevaksi

Myytteihin on tallennettu tuhansien vuosien aikana yhteisöjen ja yksilöiden taakkasiirtymäilmiöitä.

ympäristöksi. Juuri pahuuden kohtaamisesta lähtevät terapeutissa liikkeelle hulluuden ja ulkopuolisuuden, selittämättömyyden, kohtuuttomuuden ja käsittämättömyyden tunteet, harmaa avuttomuus, myötätuntuupumus ja ahdistus, destruktiiviset mielikuvat ja turhautuminen koko työhön.

Ihmisten välinen, yhteiskunnan rakenteiden ja kansojen pahuus sotivat työntekijän omaa ihmiskäsitystä ja oikeustajua vastaan. On raskasta työstää kaikkea sitä pahuutta, jota on maailmassa. Työntekijä, niin terapeutti kuin työnohjaaja ovat kasvokkain myös oman pahuutensa kanssa. Työntekijänä joudumme myös kohtaamaan sen, että ympäristö, yhteiskunta ja kansakunnat kieltävät tai vähättelevät koko pahuuden ilmiön olemassaoloa ja ilmaisevat voimattomuutta sen suhteen.

Reflektiivinen työnohjaus vie molemmat osapuolet oman itsekokemuksen pohdintaan; mitä tunteita, mielikuvia, ajatuksia, muistoja minussa herää, mistä ne ovat lähtöisin ja miten ne nyt vaikuttavat työskentelyyni. Tuulikki Linnainmaa (2009) kirjoittaa, että reflektiivisyys on itsen peiliin katsomista, mutta myös toista pidetään peilinä itselle. Reflektiivisyys on psyykkistä uudelleen järjestäytymistä, jolloin muutokselle tulee tilaa

Pirkko Siltala

Pirkko Siltala on psykologian ja kirjallisuuden lisensiaatti, psykoanalytikko, koulutus-analytikko, lasten psykoterapeutti ja perheterapeutti. Hän on tutkinut muun muassa naiseutta, vanhemmuutta, varhaista vuorovai-
kutusta, lasten psykosomaattikkaa, autismia, psykooseja, depressiota, puhe- ja kuulohäiriöitä sekä kuolemaa. Hänen tutkimuksensa kohteina ovat olleet myös kirjallisuus, kuva- ja teatteritaide sekä kansanrunous.

Lähteet

- Bakhtin, Mikhail (2006). Dialogic imagination. Texas: University of Texas Press.
- Freud, Sigmund (1919). Das Unheimliche. Studienausgabe, Band IV.
- Linnainmaa, T. (2009). Reflektiivisyys ja refleksiivisyys kirjallisuusterapiassa. Teoksessa Ihanus, J. (toim.). Helsinki: Duodecim, 13-48.
- Siirala, Martti (1983). From Transfer to Transference. Helsinki: Therapie-säätiö.
- Siltala, Pirkko (2007). Askelista, jotka otamme. Helsinki: Therapie-säätiö.
- Volkan, Vamik (2007). Sukupolvien perintö – sukupolvien psykologiset taakat. Teoksessa Kantanen, I. ja Aalberg, V. (toim.). Vieraiden ääniä. Helsinki: SNPY, 230-253.

Reflektiivisyys on itsen peiliin katsomista, mutta myös toista pidetään peilinä itselle.